

ATATÜRK'ÜN BULGARİSTAN ANILARI

Cihat AKÇAKAYALIOĞLU*

Sayın Devlet Başkanımız Kenan EVREN'in Bulgaristan'ı ziyaretleri ve Türkiye'de Atatürk'ü anma çalışmalarının devam etmekte oluşu, beni bu yazıyı hazırlamaya yöneltti.

Atatürk'ün yaşamını ve hizmetlerini anlatan bazı eserlerde, O'nun Bulgaristan anılarına, Ataşemiliter olarak yaptığı hizmetlere değinilmiştir.

Bu konularda sunacağımız birkaç kaynak ve bilginin güncel ve yararlı olacağı kanısındayım.

Genelkurmay Askerî Tarih-Stratejik Etüt Başkanlığı'nca yayınlanan ATATÜRK adındaki (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle— 1980) eserde kurmay binbaşı (sonra yarbay) Mustafa Kemal'in Sofya'daki görevine şöyle değinilmektedir :

«1913'de Ataşemiliter olarak atandığı Sofya Büyük Elçiliğine ekim sonlarında katılmıştı. Millî Savunma Bakanlığı'nın (Harbiye Nezareti) bu atanmadan beklediği en önemli sonuç, Bulgarlarla Osmanlı Devleti arasındaki askerî sorunların çözümlenmesi, bazı Balkan Devletlerinin askerî durum ve hazırlıklarının öğrenilmesiydi. İlk günden itibaren büyük bir titislik ve yeterlikle görevine sarılan Mustafa Kemal, İstanbul'a gerekli bilgileri göndermeyi ve hükümetin isteklerini gerçekleştirmeyi başarmıştı.» (1)

GENÇ DAHİ :

O, Bulgaristan'da dost kazanmaya, çevre yaratmaya çalışıyor, görevleri bakımından yararlı olacak her türlü çabayı gösteriyordu. İlgili kimseler, üstün yeteneğini anlamakta gecikmemişlerdi. Bunun bir örneğini, o zaman Bulgar Millî Savunma Bakanı olan General Kleman Bcyaciyef'in 15 Mart 1922 tarihli olarak Mustafa Kemal'e yolladığı bir mektubun şu satırlarında görüyoruz (2) :

«1914 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında bir askeri anlaşma yapmak üzere Sofya'ya geldiğiniz zaman, siyasî ve askerî bakımdan pek önemli olan o anda aramızda doğan dostluğu, umarım ki hatırlarsınız.

O vakit, ben Harbiye Nazırı bulunuyordum. Siz ve Bulgar Genelkurmay Başkanı arasında çıkan anlaşmazlığı gidermek için, birçok defalar görüşmelerinize katılmak fırsatını bulmuştum. Hatırlıyorum ki,

*Yazar, T E D Üyesi.

(1, 2) a. g. e. Sayfa 18 (ATATÜRK)

çeşitli tasarımlarda yüksek şahsınızı tutuyordum. Zira, askerî teknikteki bilginiz ve tam DEHÂ'nız sayesinde kıtalarımızın ortak harekâtı için gereken ilkeleri ekselanslarınız daha iyi takdir buyuruyordunuz. Size verilen görevleri başarı ile bitirerek, İstanbul'a hareketiniz sırasında yüksek şahsınıza gönderdiğim bir mektupla, hakkınızda en iyi dileklerimi ulaştırmakla birlikte, vatanınızın gelecekteki kaderinde parlak bir yer tutmanız umudumu da açıklamıştım.

MEDENİ CESARETİ :

Mustafa Kemal Sofya'daki görevine devam ederken (Ekim 1913-Ocak 1915) 1 Mart 1914'de yarbaylığa yükselmişti. Meraklıları ilgilendireceğinden terfi durumuna değindikten sonra, ilginç bulduğum bazı bilgiler sunacağım. Askerî Tarih Başkanlığı'nın Atatürk Haftası Armağanı (1975) adındaki yapıtın 83-93 sayfalarında «Mustafa Kemal'in açıklıcszlülüğüne, medeni cesareti ve gerçekliliğine örnek belgeler» diye yer alan iki belgeden paragraflar, okuyucularımızın da ilgisini çekecektir sanırım. 10 Şubat 1914 tarihinde Savunma Bakanlığı'na sunulan şifre telgrafta :

«.....Sofya'ya gelişimden bu güne kadar ödeneklerimin düzensiz verilmesi yüzünden her bakımdan büyük zorluklar içinde kaldım ve bir-biri üzerine yığılan barınma, beslenme ve benzeri masrafları 2 500 kuruşla kapatma olanağı yoktur. Bundan ötürü, Aralık ödeneklerimin tam olarak, Ocak aylık ve ödeneklerimin de, ayın sonunda gönderilmesinin sağlanmasını özellikle dilerim.

Bir de, bu yıldıaki telgraf açık ve Türkçe yazılmıştır ki, içindekiler sıkıntıda olduğunu açığa vuruyor. Sofya gibi küçük ve Türkçe bilenleri çok olan bir kentte, böyle bir telgrafın derhal yayılabileceği ve bu hâlin buradaki görev durumuma kötü etki yapabileceği Bakanlığımızın yüksek malumu bulunduğundan, bu gibi yönlerin yazıyla veya kağıtalı telgrafla yazılması hususunun gerekenlere emir buyurulması arz olunur».

Mustafa Kemal, ataşemiliterlik görevleri için gerekli ödeneklerin düzenli olarak gelmemesinden sıkıntı çekmekte ve sızlanmaktadır. 16 Şubat 1914'de Savunma Bakanlığına ve Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği (bir emre karşılık) şifrede şu ilginç ifadeler bulunmaktadır.

«..... duruma göre kullanılmak ve sonra nereye harcandığı bildirilmek üzere şimdilik beşyüz liranın gönderilmesi uygun olur.

Buradaki toplum hayatının da, bilgi edinmekte pek büyük yeri ve etkisi olduğu ayrıca arzı gerektirmez. Şimdiye kadar ödeneklerimin verilmesindeki düzensizlik, her hangi bir otelin üçüncü katında bir odaya bağlı kalmaya ve gerekenlerle, lüzumu gibi ilişki kuramamaya sebep olmaktadır. Sofya, büyük Avrupa kentleri gibi olmadığından, her hâlimiz herkesin gözü önündedir.

Hükümetin malî sıkıntısını gözönünde tutmamak düşüncesinde değilim, fakat buradaki görevimin saygınlığını korumayı da çok gerekli buluyorum. Bundan ötürü, bu konuda evvelce sunduğum dileklerimin dikkate alınması uygun olur...»

BALKANLARIN DURUMU İÇİN :

Ataşemilter Mustafa Kemal, Balkan Devletlerinin iç ve dış siyaseti, askerî durumları üzerine de araştırma ve incelemeler yaparak üst makamlara bilgiler sunmuştur.

6 Mart 1914 tarihli raporda, Bulgaristan'ın komşu devletlerle olan ilişkilerine, onlara karşı siyasi ve askerî politikasına değiniyor, geleceğe ait görüş ve düşüncelerini belirtiyor (3).

14 Nisan 1914 tarihli raporun özet bölümünde, «Bulgaristan-Türkiye ilişkileri, Bulgaristan-Romanya ilişkileri, Bulgaristan-Sırbistan ilişkileri Yunanistan-Sırbistan ilişkileri» ifadeleri bulunmakta; metinde de, bugüne bile ışık tutacak bilgiler, düşünceler yer almaktadır (4).

BAĞLAŞMA GİRİŞİMİ :

Osmanlı Hükümeti, önceleri muhtemel olan bir savaşa karşı müttefikler arıyordu. O arada ve Ağustos 1914'de Bulgaristan'a giden Başbakan Talat Paşa, çalışmalarını Büyük Elçiliğimiz mensuplarından gizli tutmuştu. Bu sıralarda Millî Savunma Bakanlığı'ndan Mustafa Kemal'e gelen telgrafa, onun tarafından : «Anladığıma göre Heyetimiz Savunma Ittifakını kabul ettirememiştir» yanıtı verilmişti sonradan ittifak devletleri arasında, Türkiye ile bağlaştılar» (5)

Öte yandan, Büyük Elçi Fethi Bey (OKYAR) ile Mustafa Kemal, Talat Beyin gelişinden yararlanarak İstanbul'daki durumu öğrenmeye, ayrıca, Bulgarlar ile Balkanlardan bilgiler vermeye; Almanya ve Avusturya ile ittifaka girmemelerini, onların yenileceği gerekçesiyle, tavsiyeye önem vermişlerdi. Ne var ki, Talat bey, soru ve önerilere kulak asmıyor, şaka ve öykülerle yanıt veriyordu.

Anlaşıyordu ki, onun bütün derdi, Bulgaristan'ın bizimle birlikte savaşa sokulması, Romanya'nın tarafsızlığının sağlanmasıydı. Fethi ve Mustafa Kemal Beyler, Türkiye'nin harbe girmemesini anlatma olanacağını bulamamışlardı. (6)

YURDA DÖNÜŞ :

Mustafa Kemal gibi düşünenlerin çabalarına karşın, Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914'de Birinci Dünya Savaşı'na girdi. Sofya Ataşemiliteri Mustafa Kemal, Milleti ve silah arkadaşları cephelerde yurtlarını savunurken, ülke dışındaki bir geri hizmette kalamazdı.

Başkomutan Vekili ve Millî Savunma Bakanı Enver Paşa, O'nu Sofya'da bırakmak istiyordu. Sürekli ve inatçı müracaatlardan sonra yurda dönmeyi başardı. Çanakkale bölgesinde görev almak üzere yeniden kurulacak olan 10. Tümen Komutanlığına atadılar. Ocak 1915'de yeni görevine başladı. Bazı hazırlıklardan sonra, Gelibolu Yarımadası'nda savunma tertibi almış bulunan 3. Kolordunun emrine girdi. Çanakkale Zaferindeki büyük rolünün yolu böylece açılmış oluyordu.

Atatürk'ün Bulgaristan'da geçen yaşamı, Askerî ve Sosyal bakımdan onda yeni görüşler, düşünceler uyandırmış; ayrıca uluslararası ilişki ve değerlendirmeler açısından tecrübe kazanmasını sağlamıştı.

Özellikle Balkan Antantı sırasında, O'nun Bulgaristan'a gösterdiği ilgi, verdiği önem, örnek sayılmalı, unutulmamalıdır...

(3) a. g. e. Sayfa 101-104 (Armağan-1975).

(4, 5) a. g. e. Sayfa 107-110, 119.

(6) Ş. Süreyya Aydemir, TEK ADAM, 1. Cilt, Sayfa 213, 214.